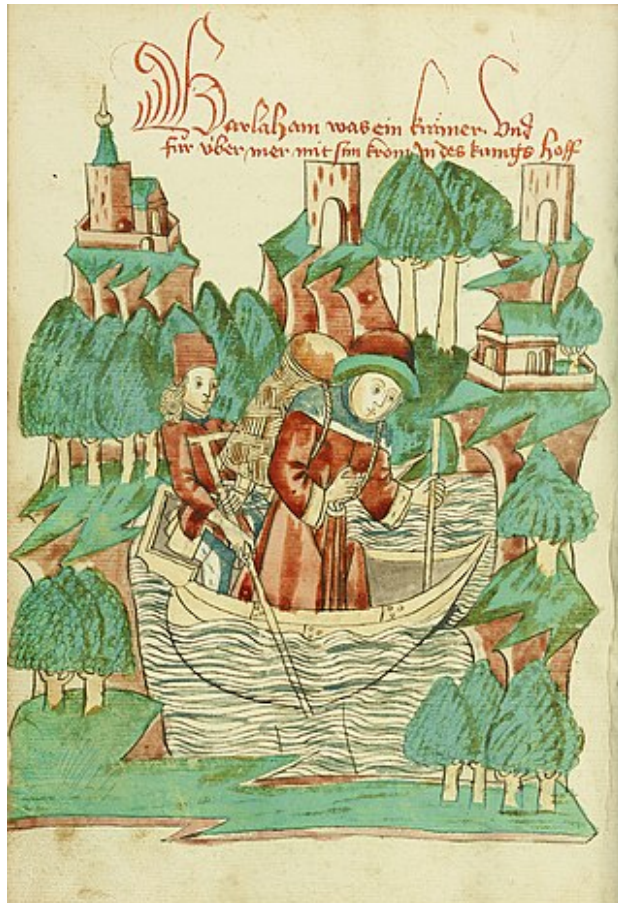

Варлаам Калабрійський

Варлаам перепливає річку. Малюнок 1469.

Варлаам Калабрійський (Калабрієць; грец. *Βαρλαάμ Καλαβρός*, лат. *Barlaam Calaber*, італ. *Barlaam Calabro*, *Barlaam di Seminara*; світське ім'я — Бернардо Массарі, італ. *Bernardo Massari*; бл. 1290, м. Семінара, регіон Калабрія, Італія — 01.06.1348, м. Авіньйон, тепер регіон Прованс — Альпи — Лазурний Берег, Франція) — релігійний діяч, письменник, філософ та богослов.

Варлаам Калабрійський
(Βαρλαάμ Καλαβρός)

Справжнє ім'я	Бернардо
Справжнє прізвище	Массарі
Народження	бл. 1290
Місце народження	Семінара
Смерть	01.06.1348
Місце смерті	Авіньйон
Місце діяльності	Візантія
Напрями діяльності	релігія, філософія, богослов'я

Зміст

- 1 Життєпис
- 2 Спадщина
- 3 Визнання
- 4 Додатково
- 5 Література
- 6 Автор ВУЕ
- 7 Важливо!

Життєпис

Походив з грецької родини, виховувався у православній вірі.

Відвідував латинську школу. Освіту отримав, імовірно, у василіанському монастирі Сант-Елія у м. Галатро (регіон Калабрія, Італія). Вивчав грецьку та латинську мови, філософію Платона й Аристотеля, знайомився зі схоластикою.

У 1320-х перебрався до м. Салонік (де поглибив освіту), звідти — до м.

Константинополя. Завдяки освіченості та ораторському таланту привернув увагу церковних і політичних кіл з оточення імператора Андроніка III Палеолога. Отримав

посаду викладача в університеті, викладав логіку та діалектику Аристотеля, платонівську філософію, визнаний офіційним тлумачом корпусу «Ареопагітик».

Прийняв постриг у василіанському монастирі Сант-Елія-ді-Капасіно з ім'ям Варлаам. Згодом поставлений ігуменом монастиря Спасителя Акаталепта (тепер мечеть Календерхане, м. Стамбул, Туреччина).

Брав участь у публічних диспутах. У 1331–1332 вів диспут з візантійським богословом і філософом Никифором Григорою (бл. 1295 — бл. 1360). Виконував місії (зокрема й конфіденційні) за дорученням імператора: у 1334–1335 виступив на захист православ'я у дискусії про церковну унію з представниками папи Івана ХХІІ; 1339 здійснив дипломатичні поїздки до папи Бенедикта ХІІ в м. Авіньйон (щодо власного проекту унії Церков), королів Роберта І Анжуйського (правив у 1309–1343) до м. Неаполя та Філіпа VI Валуа (правив у 1328–1350) до м. Парижа.

1337–1338 після знайомства з чернечими практиками і творами монахів-ісихастів уклав кілька трактатів з критикою, подав скаргу у Синод та Константинопольському патріарху. Активний учасник тривалої богословсько-філософської полеміки з паламітами (послідовниками Григорія Палами), ідейний лідер т. з. варлаамітів.

1341 в умовах втрати імператорської підтримки з боку Івана VI Кантакузина став у Візантії небажаною персоною. Засуджений і відлучений від церкви помісними соборами (1341, 1347).

Після від'їзду з м. Константинополя був прийнятий у лоно Католицької церкви (м. Авіньйон, 1342), висвячений на єпископа м. Джераче (регіон Калабрія, Італія). Викладав грецьку мову при курії папи Климента VI.

1346 був призначений папським легатом у м. Константинополі, після невдалої місії повернувся до м. Авіньйона.

Спадщина

Міркував про причини поглиблення розколу між Західною і Східною церквами. Був прихильником його подолання, досягнення колишньої єдності Церкви. Проте всі його проекти унії та зусилля з її реалізації були марними.

Був послідовником аристотелівської схоластики. Водночас розвинув синкретичну концепцію співвідношення знання і віри, де простежують елементи західно- і східнохристиянської богословських доктрин (поміркований реалізм, визнання здатності розуму осягати природу речей, пізнавальних можливостей логіки та діалектики, споглядання Бога при запереченні прилучення людини єства Божого, безсилля доказового методу в богослов'ї). Став одним із перших візантійських опонентів томізму. Разом з тим розрізняв богословів «за знанням» (апостоли, пророки, чиє «знання» прирівнював до богобачення) і богословів «за вірою».

Написав 21 трактат проти латинян, у яких виступав проти доктрини філіокве (18) і примату Папи Римського (3). Доводив, що намагання розкрити природу Бога (зокрема, Святого Духа) є марними, позаяк Божественне «вивищується понад усяку науку»; стверджував про неможливість визначити, від кого походить Святий Дух.

Не сприйняв і засудив тип чернечого подвижництва на засадах ісихазму та його містико-аскетичні практики. Звинуватив ісихастів у ересі. Копії трактатів Варлаама отримав близько 1336 Григорій Палама. Хоча позиція Калабрійця назагал була суголосна православному богослов'ю, але її аргументацію Палама рішуче заперечував.

Відповіддю на міркування Варлаама стали «Аподиктичні трактати» Палами. У полеміку паламітів і варлаамітів були втягнуті знані візантійські інтелектуали.

Наслідком дискусій став собор у м. Константинополі 10.06.1341, скликаний з метою примирити прибічників і опонентів ісихазму. Синодальний томос повністю виправдав ченців-ісихастів, натомість звинувачення були висунуті проти самого Варлаама. Згідно з постановою собору, його твори були знищені, а прощення обіцяне за умови покаяння і відмови від своїх поглядів.

На соборі 1347 Варлаама відлучено від Православної церкви, а 1351 — піддано анафемі разом з богословом Григорієм Акиндіним (бл. 1300–1348).

Варлаам Калабрійський також є автором творів з астрономії, арифметики, логіки, діалектики, музики і акустики, коментаря на другу книгу Евкліда. Значна частина збереженої спадщини мислителя дотепер не опублікована.

Визнання

Богословську і філософську думку Варлаама розглядають як спробу подолати доктринальні розбіжності між християнським Сходом і Заходом. У підсумку вплинув на обидві богословські традиції, а дискусія паламітів і варлаамітів каталізувала розвиток філософської й богословської думки у Візантії.

Аргументи мислителя вплинули, зокрема, на догматичне визначення ісихазму в Східній церкві.

Додатково

- Серед обставин, що визначили світогляд і діяльність Варлаама, вагоме значення відводять його калабрійському походженню. Калабрія з 8 ст. була номінально підпорядкована Константинопольському патріархату, але від часу завоювання Південної Італії норманами (11 ст.) там запанувало католицьке середовище. У підсумку сформувалася складна культурна ситуація зустрічі греко-візантійської й римо-католицької традицій.
- Варлаам короткий час був домашнім учителем Франческо Петрарки, у 1340-х навчав того грецької мови.

Література

1. Sinkewicz R. E. The «Solutions» Addressed to George Lapithes by Barlaam the Calabrian and their Philosophical Context // *Mediaeval Studies*. 1981. Vol. 43. P. 151–217.
2. Sinkewicz R. E. The Doctrine of the Knowledge of God in the Early Writings of Barlaam the Calabrian // *Mediaeval Studies*. 1982. Vol. 44. P. 181–242.
3. Kolbaba T. M. Barlaam the Calabrian. Three Treatises on Papal Primacy: Introduction, Edition, and Translation // *Revue des études byzantines*. 1995. № 53. P. 41–115.
4. Trizio D. «Una è la verità che pervade ogni cosa». La sapienza profane nelle opere perdute di Barlaam Calabro // Rigo A. *Byzantine Theology and its Philosophical Background*. Turnhout : Brepols, 2012. P. 108–140.
5. Kakridis Y., Taseva. L. *Gegen die Lateiner. Traktate von Gregorios Palamas und Barlaam von Kalabrien in kirchenslavischer Übersetzung*. Freiburg : Weiher, 2014. 521 p.

Автор ВУЕ

В. Е. Туренко

Покликання на цю статтю: Туренко В. Е. Варлаам Калабрійський // Велика українська енциклопедія. URL: [https://vue.gov.ua/Варлаам Калабрійський](https://vue.gov.ua/Варлаам_Калабрійський) (дата звернення: 23.01.2023).

Статус гасла: Оприлюднено

Оприлюднено: 11.03.2022